

PROŠLOST

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 37, godina XIX
maj, 2014.

© Monos 2014

Ratni invalidi sa gračaničkog područja (1914.- 1918.)

Edin Šaković, prof.

Ljudski gubici i stradanja u vrijeme Prvog svjetskog rata na širem području Gračanice i njene okoline slabo su istraženi i proučeni, a većina izvora je izgubljena ili teško dostupna. Do sada je objavljen svega jedan djelomičan popis poginulih vojnika iz Gračanice, na osnovu podataka iz jedne stare matične knjige umrlih, sačuvane u Medžlisu Islamske zajednice Gračanica. Matična knjiga se odnosi samo na muslimansko stanovništvo i na uže područje grada, odnosno područje nekadašnjeg gračaničkog džemata, a podaci o poginulim vojnicima u nju su upisivani na osnovu dopisa primljenih od nadležnih vojnih organa; imam-matičar je u rubriku "Uzrok smrti" upisivao "poginuo u ratu" ili "umro u vojsci", uz broj dopisa, a ponegdje je dodavao i mjesto smrti, npr. "16. špitalj" (špitalj = vojna bolnica) i sl. U spomenutoj matičnoj knjizi umrlih upisano je ukupno 46 Gračanlija muslimanske vjere koji su poginuli ili umrli kao vojnici.¹ Nema sumnje, kada se pridoda seosko područje ondašnjeg gračaničkog kotara, taj broj je bio osjetno veći.

Zahvaljujući arhivskoj građi u posjedu Medžlisa Islamske zajednice Gračanica u prilici smo objaviti i neke podatke o onim Gračanlijama koji su u Prvom svjetskom ratu ostali invalidi, na osnovu dokumenata Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva Gračanica, iz 1933. godine. Naime, Muftijstvo u Tuzli je 29. juna navedene godine uputilo vakufsko-mearifskim povjerenstvima na svom području okružnicu (br. 818/33) u kojoj se navodi da je ministar pravde uputio molbu

¹ Podaci o matičnoj knjizi i popis poginulih objavljeni su "Gračaničkom glasniku" br. 18 (2004.), na str. 78-80; popis, u vidu tabele, navodimo kao prilog uz ovaj rad.

organima Islamske zajednice da preko imama-matičara prikupe podatke o svim ratnim invalidima, njihovom bračnom stanju, te porodicama i djeci, kako bi se ubuduće izbjegle nepravilnosti prilikom isplate invalidskih penzija i potpora, kakve su se ranije dešavale. U tom smislu, Muftijstvo je zatražilo da imami-matičari posredstvom povjerenstava dostave navedene podatke. Sresko vakufsko mearifsko povjerenstvo je po prijemu ove okružnice naložilo imamima džemata na svom području da tražene podatke prikupe i dostave, uputivši kasnije i jednu požurnicu, a džematski imami su to učinili tokom novembra i prve polovice decembra iste godine.

Prema podacima Imamata džemata u Gračanici (džematski imam Đulejman ef. Fazlić), s područja ovog džemata, na kasi Poštanskog ureda, invalidnine su primali *Salihfendić Ahmet* i *Tahirović Rahim*, obojica iz Gračanice. Još četiri osobe su u evidenciji Sreskog načelstva vođene kao ratni invalidi, ali im nije isplaćivana, odnosno nije bila regulirana invalidnina: *Bajrić Ahmet*, *Jukan Ramo*, *Šaković Ibro* i *Kenjar Alija*, te *Sakalaš Mejra*, "ratna udova iza Saliha". Inače, za svaku od navedenih osoba navedeno je da su iz Gračanice, ali neki od njih su bili iz Pribave, koja se u to vrijeme smatrala jednom od mahala Gračanice.²

Na području džemata Doborovci, prema izvještaju koji potpisuje imam-matičar Mušić, živio je svega jedan invalid koji je primao invalidninu "kod poštanskog ureda u Gračanici", Bašić Meho iz Doborovaca, ali je u evidenciji Sreskog načelstva vođeno još 15 ratnih invalida koji nisu primali invalidninu, odnosno nisu bili regulirali pravo na isplatu, i to osmorica iz sela Džakule (*Mehmedović Redžo*, *Mehmedović Bajro*, *Muratović Meho*, *Musić Halim*, *Buljubašić Salih*, *Nuhanović Zajim*, *Sejdinović Meho* i *Džambić Hasan*) i

sedmorica iz samih Doborovaca (*Jukić Bego*, *Jukić Mujo*, *Hodžić Mehmed*, *Džindić Mahmut*, *Alibegović Ibrahim*, *Džananović Zajim* i *Dautović Ibrahim*).

Broj ratnih invalida na području džemata u Sokolu je bio gotovo istovjetan kao i kod susjednog doborovačkog džemata. Prema izvještaju džematskog imama Abdullah ef. Dizdarevića, invalidninu je primala samo jedna osoba – *Nurikić Halil* iz Vranovića, dok je još četrnaest njih vođeno u evidenciji ratnih invalida Sreskog načelstva u Gračanici, i to: *Spahić Mustafa* iz Piskavice, zatim *Nasić Ibrahim*, *Nasić Mujo* i *Alibegović Alija* iz Vranovića, dok su ostala desetorica bili mještana Sokola: *Begović Ramo*, *Ahmetbegović Mustafa*, *Dugonjić Habib*, *Sprečić Alija*, *Bešić Smajil*, *Hadžić Mahmut*, *Hadžić Ibrahim Smajlov*, *Hadžić Ibrahim Hasanov*, *Jahić Ibrahim* i *Topčagić Hasan*. Na spisku se nalazi još i ime Jukić Bege, ali je ono naknadno prekríženo; navedenu osobu nalazimo i na spisku džemata u Doborovcima, gdje mu je očito i bilo službeno prebivalište.

Imamat džemata u Malešićima (džematski imam-matičar Hazim ef. Fazlić) dostavio je ime jednog invalida koji je primao invalidninu na kasi gračaničkog Poštanskog ureda – *Mešić Osman* iz Babića, te imena još četvorice evidentiranih ratnih invalida kojima nije bila regulirana isplata invalidnina, i to *Halilović Avdije* i *Hamzić Huseina* iz Babića (Halilović je s područja sadašnjih Babića, a Hamzić s područja sadašnje mahale Mešići, koja pripada Malešićima), te *Duraković Ibrahim* i *Huskić Mustafe* iz Malešića.

Džematski imam u Sladni, Smail ef. Vikalo, dostavio je u svom izvještaju imena ukupno deset ratnih invalida sa područja svog džemata. Invalidninu su kod Poštanskog ureda u Gračanici primale tri osobe iz sela Sladna: *Piragić Mujo* i *Salihović Avdo*, ratni invalidi, te *Kovačević Zlata*, kao ratna udovica. U evidenciji ratnih invalida Sreskog načelstva Gračanica zabilježena su još sedmorica mještana Sladne, koji nisu regulirali invalidnine,

² U Pribavi je, na primjer, živio spomenuti Ibro Šaković, koji je u Prvom svjetskom ratu izgubio ruku; on je između dva svjetska rata bio vlasnik kafane i gostionice uz Spreču, između Pribave i Donje Lohinje.

i to: *Mehmedović Avdo, Vikalo Šahbaz, Gulam Avdo, Piragić Osman, Mutapčić Salih, Alimanović Bajro i Pavitinović Osman.*

Na području džemata Lukavica, kako se vidi iz izvještaja koji potpisuje džemat-ski imam hfz. Mehmed Devedžić, živjela su dvojica ratnih invalida sa reguliranim invalidninom: Đogić Ibrahim, um. Emina, te Marmarac Ramo, um. Mustafe. Pored njih, evidentirana su još i šestorica ratnih invalida koji nisu regulirali isplatu invalidnina: Đogić Hasan (um. Ibrahim), Omerović Omer (um. Husejina), Alić Husejin, Omerović Šaban (um. Bećira), Kruškić Himzo (um. Omera) i Sofić Avdo.

Imamat džemata u Brijesnici (imam hfz. Idriz Omeragić) javio je da na području ovog džemata, koji je obuhvatao sela Veliku i Mali Brijesnicu, te Stjepan Polje, nije bilo ratnih invalida kojima se isplaćivala invalidnina, ali je dostavio popis ratnih invalida koji to pravo nisu bili regulirali: Šuvalić Hasan, Karić Muharem, Mešić Osman, Hodžić Muharem, Mrkonjić Avdo i *Junuzović Omer iz Brijesnice, te Bašić Mujo, Džebo Osmo, Tursunović Osman i Avdić Omer iz Stjepan Polja.*

U susjednom džematu Klokočnica (koji je pored istoimenog sela obuhvatao još i Stanić Rijeku, te Svjetliču, imam-matičar je bio Sulejman ef. Babić), živjela su dvojica ratnih invalida koji su primali penziju – *Fazlić Huso i Avdaković Omer*, te još sedmorica kojima još nije bila regulirana invalidnina: *Banjić Mustafa, Mujkić Salih, Salkić Osman, Bratić Ibrahim, Dizdarević Latifi Mešić Hasan*, svi iz Klokočnice, te *Vehabović Hasan* iz Svjetličice.

Imamat džemat u Sjenini (koji je obuhvatao i Grapsku, džematski imam-matičar Ibrahim ef. Bašić) izvijestio je Sresko vakufsko-mearifsko povjerenstvo da na njegovom području nema ratnih invalida koji primaju invalidnine, ali da se kao invalidi kod Sreskog načelstva vode: *Kruškić Omer i Tokmaković Mustafa*, obojica iz Sjenine.

Podaci za džemat Babunovići, koji je pored istoimenog sela obuhvatao još i Rapatnicu, Čekaniće, Lohinju i Orahovicu nedostaju. U predmetu smo pronašli samo koncept druge požurnice (od 28. XII. 1933.) upućen imamatu džemata Babunovići, ali sam izvještaj nismo uspjeli pronaći.

Na osnovu sačuvane građe, na području Sreskog vakufsko-mearifskog povjerenstva, odnosno tadašnjeg sreza Gračanica 1933. godine je postojalo 14 osoba iz kategorije ratnih invalida koji su prethodno regulirali pravo na invalidninu, koja im se isplaćivala na kasi Poštanskog ureda u Gračanici, uključujući i jednu ratnu udovicu. Broj onih koji nisu regulirali invalidnine je bio znatno veći, te se u evidenciji ratnih invalida Sreskog načelstva vodilo još 69 osoba, uključujući i jednu radnu udovicu. Uz to, kako rekospo, nedostaju podaci za džemat Babunovići, koji je obuhvatao pet naselja sa ukupno 658 domaćinstava i u kojem je svakako bilo više osoba iz spomenute socijalne kategorije. Isto tako, najvjerojatnije je postojao izvjestan broj osoba koje su iz rata izašli sa različitim stupnjevima invaliditeta, a nisu bili uopće evidentirani kod Sreskog načelstva.³

U svakom slučaju, prezentirani broj nije mali i realno upućuje na razmjere stradanja stanovnika gračaničkog područja (kao i čitave BiH) u do tada najvećem ljudskom sukobu i stradanju u povijesti. Isto tako, nadamo se da će ovi podaci, makar bili i parcijalni, ukazati i na potrebu detaljnijih istraživanja ljudskih stradanja i ukupnih demografskih gubitaka na ovim prostorima tokom Prvog svjetskog rata.

3 Tako, na primjer, prema usmenim kazivanjima, koja je prikupio g. Ibrahim Šerbečić, pored spomenutih osoba na navedenim spiskovima, ratni invalidi na području džemata Doborovci su još bili: Bašić Meho, sin Mustafe, te Džananović Meho iz Doborovaca, te Muratović O. Meho i Bećirović Halil iz Džakula (Omer Hamzić, Rusmir Djedović: *Doborovci. Historijska monografija*. Gračanica: Monos, 2010., 108).

PRILOG: Popis poginulih muslimana s područja džemata Gračanica
(Na osnovu Matice umrlih 1912.-1920.)

R. br.	Broj u m. knj.	Datum smrti	Ime i prezime	Godina rođenja	Uzrok smrti
1	74	16. oktobra 1914	Letić Bego	1890.	Poginuo u ratu
2	75	juli 1914.	Čamdžić Hasan	1894.	Poginuo u ratu
3	59	21.juni 1915.	Šečić Mustafa (Mujo)	1893.	Umro u Vinkovcima
4	101	Krajem marta 1915.	Smajilbašić Avdo		Poginuo u ratu
5	102.	4. april 1915.	Kruškić Mustafa	1894.	Poginuo u ratu
6	103	20. maj 1915.	Čajić Mehmed	1885.	Poginuo u ratu
7	104.	20. maj 1915.	Mehinović Hamdija	1887.	Poginuo u ratu
8	105	10. juni 1915.	Šarić Redžo	1891.	Poginuo u ratu
9	106	5. august 1915.	Mujkić Hasan	1883.	Poginuo u ratu
10	107	10. juli 1915.	Aliefendić Bego	1889.	Poginuo u ratu
11	108	30. mart 1915.	Topić Mehmed	1884.	Poginuo u ratu
12	109	10. oktobar 1915.	Poturalić Avdo	1895.	Poginuo u ratu
13	110	15. oktobra 1915.	Fočak Ahmet	1895.	Poginuo u ratu
14	111	29. jula 1915.	Imamović Hasan	1881.	Poginuo u ratu
15	112	31. decembra 1915.	Salihefendić Hamza	1885.	Poginuo u 26. dom. pješ. puku
16	72	30. mart 1916.	Bešlagić Mustafa	1896.	Poginuo u ratu
17	73	16. maj 1916.	Šabić Arif	1893.	
18	91.	10. IX 1916.	Haskić Ibro	1875.	Umro u Budimpešti od tuberkuloze, 16. špitalj
19	114	17. IX 1916.	Jusufović Mustafa	1887.	Umro na urlapu
20	115	21. august 1916.	Duraković Ahmet	1889.	Poginuo u ratu
21	116	23. april 1916.	Junuzović Arif	1876.	Umro u Sarajevu
22	117	16. oktobar 1916.	Mesutović Sejdo (Jusufović)	1885.	Umro u g. 9. špitalju
23	119	14. august 1916	Šarić Ibrahim	1886.	Poginuo u Gracu
24	120.	26. juli 1916.	Fazlić Husejn	1894	Poginuo u ratu
25	121	1. oktobar 1916.	Mulavdić Ago	1890	Poginuo u ratu
26	122	31. august 1916.	Karahasanović Mujo	1882.	Poginuo u ratu
27	133	6. novembar 1916.	Girotić Mustafa	1882.	Poginuo u ratu
28	15.	31. august 1917.	Sakalaš (Rašida) Salih	1883.	Poginuo u ratu
29	28	21. januar 1917.	Osmanhodžić Ševko	1897.	Poginuo u ratu

30	57	1.maj 1917.	Bajrić Hazim	1897.	Poginuo na Tirolu
31	58	26. maj 1917.	Jukan Ibro	1885.	Poginuo u ratu
32	59.	23. august 1917.	Mehinović Meho	1884.	Poginuo u ratu
33	97	3. mart 1917.	Šarić (Murata) Bajro	1884.	Umro u Beču
34	99	24. septembar 1917	Đulić Ago	1894	Umro u vojsci
35	100	22. maj 1917.	Trutović Husejn	1872.	Umro u vojsci
36	101	20. oktobar 1917.	Agić Zajim	1891.	Umro u vojsci
37	93	9. januar 1918.	Kamarić Mujo	1873.	Umro u vojsci
38	94	12. mart 1918.	Đulić Mustafa	1878.	Umro u vojsci
39	95	16. januar 1918.	Žunić Husejn	1895.	Umro u vojsci
40	96	8. april 1918.	Hasur Rašid	1899	Umro u vojsci
41	97	18. april 1918.	Čebić Mehmed	1895.	Umro u vojsci
42	98	17. juni 1918.	Šabić Mehmed	1893.	Umro u vojsci
43	99	12. juni 1918.	Ramić Mujo	1873.	Umro u vojsci
44	101	14. juni 1918.	Grbešić Idriz	1895.	Umro u vojsci
45	102.	5. juni 1918.	Trutović Hasan	1883.	Umro u vojsci
46	103	21. august 1918.	Osmanhodžić Meho	1883.	Umro u vojsci

Seoska nošnja iz okoline Sarajeva, 1912. g. (inv. br. poz. 1045; inv. br. neg. 2502)

